

ISBN: 978-975-2482-78-4

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

Ketebe Yayınları: 35

Tarih

Dizi Editörü

Sezai Saraç

Kapak

Harun Tan

Düzeltili

Cihan Aldık

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Mayıs 2018
İstanbul

ketebe.com

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

İhlas Gazetecilik A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 12227

Merkez Mah. 29 Ekim Cad.

İhlas Plaza No: 11 A/41

Yenibosna Bahçelievler / İstanbul

Tel: 212.454 37 11

Türk Kartallarının Doğuşu

Osmanlı'da Havacılığın Kısa Tarihi

ARIF EMRE GÜNDÜZ

KETEBE

Arif Emre Gündüz

1981 senesinde Malatya'da doğdu. Kocaeli Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde başladığı üniversite eğitimini, Anadolu Üniversitesi İktisat Bölümü'yle devam ettirdi. Marmara Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı İstanbul Araştırmaları Bilim Dalı'nda yaptığı yüksek lisansını "Kentlerde tarihî dokunun korunmasında yerel yöneticilerin rolü: İstanbul örneği" adlı teziyle bitirdi. *İrfan Mektebi* dergisi, *Marmara Üniversitesi Sosyal Araştırmalar* dergisi, *Osmanlıca Dergi*, *The Pen Magazine* ve *Derin Tarih* dergisinde makaleleri yayınlandı.

"İslâm Medeniyetinin Osmanlı Yorumu" isimli bir kitabı bulunmaktadır.

İçindekiler

Önsöz	7
Giriş.....	11
1 Osmanlı'da Havacılığın Başlangıcı	15
2 Avrupa'dan Alınan Uçaklar.....	55
3 Tayyare Mektebi	73
4 İlk Uzun Menzilli Uçuşlar - İlk Şehitlerimiz	91
5 Yardım Kampanyaları	107
6 Balon ve Zeplinler.....	115
7 I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Hava Kuvvetleri	123
8 İstanbul Hava Bombardımanı Altında	143
9 Şehid Pilot Binbaşı Mehmed Fazıl Bey	165
Ek 1	
1912-1918 Arasında Osmanlı Devleti'nin Envanterine Giren Uçak Tipleri ve Adetleri	179
Ek 2	
Osmanlı Hava Kuvvetleri ile İlgili Nizamnameler (Kanunlar)	183
Ek 3	
Yararlanılan Belgeler	199
Bibliyografya.....	221

Önsöz

Osmanlı Devleti, kimi zaman ilmî, askerî ve fennî açıdan dünyaya öncülük etmiş, kimi zaman da dünyada yeni çıkan teknolojileri kısa zamanda bünyesine katarak geliştirmeye çalışmıştır. İstanbul'un fethinde kullanılan yöntemler, askerî teknoloji açısından dünyaya öncülük ettiğinin önemli göstergelerindedir. Osmanlı'nın bu öncü rolünü, çok güçlü olduğu devirlerde olduğu gibi, gücünün nispeten azaldığı devirlerde de devam ettirdiğini görüyoruz. Meselâ, telgraf her ne kadar Batı'da bulunan bir teknoloji olsa da, ilk büyük ölçekli uygulamaları 1840'lı yıllarda Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirildi. Sultan Abdülmecid, telgrafın Osmanlı Devleti'nde yaygın bir şekilde kullanılabilmesi için elinden geleni yaptı. Aynı şekilde askerî denizaltıların Osmanlı donanmasında kullanılabilmesi için Sultan II. Abdülhamid, bizzat kendi parasıyla denizaltı yaptırmak ve dünyada bir ilk olarak bunlara torpido ekletti.

Tarihî kayıtlar, bilinen ilk balonun 1783 senesinde Paris'te uçurulduğunu gösterse de İbn-i Firnas'tan El-Cevherî'ye, Herzafen Ahmed Çelebi'den Lagarî Hasan Çelebi'ye, çok daha öncelere dayanan Türk-İslâm medeniyetindeki uçma hayali ve çabaları göz ardı edilemez. Nitekim 1785 senesinde, yani ilk balonun uçurulmasından hemen iki sene sonra, İstanbul'da

da bir balon uçurulmuştu. Bu balona ikisi Türk, biri İranlı üç kişi binmiş ve balon Bursa'da yere inmişti.

İlk günlerinden itibaren Avrupa havacılığındaki gelişmelerin, Osmanlı sultanları tarafından da yakından takip edildiğini görüyoruz. Sultan II. Abdülhamid, havacılık konusundaki her gelişme için rapor istiyor, her hususun araştırılmasını irade ediyor ve torpidolu balonlar ve zeplinlerdeki ilerlemeyi bizzat takip ediyordu. Nitekim havacılık ile ilgili ilk adımlar da Avrupa'yla eş zamanlı olarak yine Sultan II. Abdülhamid döneminde atıldı.

Balonlara torpedo eklenmesi ve balonlardan bomba ve mermi atılması, 19. yüzyılın son çeyreğinde, başta Osmanlı Devleti olmak üzere birçok dünya ülkesi tarafından insanî görülmedi. 1899 ve 1907 Lahey Konferansı'nda yasaklandı. Ancak 1911 senesinin Kasım ayında Trablusgarb Savaşı'nda İtalyanların Osmanlı askerlerine uçaklardan bomba atması, mutabakatların havacılık anlamında ilk ihlali olarak kayıtlara geçti. Bu ilk ihlalin devamı geldi ve hava taşıtlarından bomba atılması, askerî kuvvetlerin en can alıcı silahlarından biri haline geldi.

Trablusgarb Savaşıyla birlikte havadan atılan bomba ve mermilerin önemli bir savaş gücü olacağı anlaşılınca Osmanlı Devleti'nde askerî havacılık ile ilgili faaliyetler de hızlandırıldı. Bu süreçte havacılığın geliştirilmesi için Avrupa'dan uçaklar getirildi. Uçakları kullanacak pilotlar, râsıdlar (gözlemci-yardımcı pilot) ve tamir ve bakımını yapacak teknik personel eğitim için Avrupa'ya gönderildi. Ardından İstanbul'da Tayyare Mektebi adıyla ilk havacılık okulu açıldı. Yeşilköy Atatürk Havalimanı'nın temelleri de yine o günlerde atıldı. Osmanlı Devleti'nin hava kuvvetleri, I. Dünya Savaşı'na kadar hızla gelişerek her cephede uçaklarla bombardıman ve keşif yapabilecek seviyeye geldi.

Az bilinmekle birlikte İstanbul da hava saldırılarına ilk maruz kalan şehirlerden biri oldu. İtilaf Devletleri'nin Çanakkale

Savaşı'nda başarısız olması ve Osmanlı Devleti'nin neredeyse hiçbir cephede tam anlamıyla yenilememesi sonucunda İngiltere ve Fransa havadan bombardıman yolunu denedi. Çanakkale'yi geçemeseler de, İtilaf devletleri güçlerinin bir kısmı hâlâ Çanakkale Boğazı'na yakın adalarda konuşluydu. Bu adalardan kalkan İngiliz ve Fransız uçakları, 1916-1918 seneleri arasında İstanbul'u sivil, asker, tarihî yapı, pazar, cami ayırımı yapmadan bombaladı. Bu bombalamaların amacı İstanbul halkını yıldırma ve cephede yenemedikleri Osmanlı'yı bu şekilde kendi lehlerindeki bir ateşkes antlaşmasına zorlamaktı.

Bütün bu gelişmeler Osmanlı Devleti'ni havacılıkta Avrupa devletleri ile arasındaki mesafeyi kapatmaya ve İtilaf Devletleri'nin saldırılarına karşı yine havadan savunma yapmaya zorladı. Ancak, Batılı güçlerin İstanbul'a yönelik hava saldırıları daha çok sivil yerleşim yerlerine yönelikti. Osmanlı askerlerince savunma amaçlı verilen karşılıkların da sivillere zarar verme ihtimali vardı ki bugün elimizde müdafaa mermilerinin bir kısmının sivil yerleşim alanlarına düştüğüne dair çok sayıda kayıt mevcuttur.

Osmanlı hava kuvvetlerinin dünyada kurulan ilk askerî hava kuvvetlerinden birisi olması bakımından havacılık tarihi yazılırken Osmanlı havacılığında bahsedilmemesi haksızlık olurdu. Havacılığın doğduğu ve geliştiği ilk yıllardan itibaren İstanbul'da birçok sivil ve askerî uçuş tecrübesi yapıldı ve bu tecrübeler havacılığın gelişmesine katkı sağladı.

Tarihin her alanında olduğu gibi, sunulan bilgilerin belgelerle ve birincil kaynaklarla desteklenmesinin önemi yadsınamaz. Bu sebeple kitapta, daha çok arşiv belgeleri ve İstanbul'da ve Osmanlı Devleti'nde ilk havacılık faaliyetlerinin başladığı dönemdeki birinci elden şahitlikler kaynak olarak kullanıldı.

Arif Emre Gündüz
Bâb-ı Âli, 2017